

Nekatera sporna vprašanja v zvezi z ogledom*

Darko Maver**

1. Uvod

Ogled, zlasti še ogled kraja dejanja, je pri mnogih vrstah kaznivih dejanj eno osrednjih, če ne najpomembnejših preiskovalnih dejanj. Na kraju dejanja je skrit ključ za razjasnitev kaznivega dejanja in mnogokrat je od pozornosti in znanja preiskovalca, pazljivega iskanja in vernega beleženja ugotovljenih dejstev odvisno, ali bo storilec odkrit in kako bosta potekala nadaljnji postopek in dokazovanje. Med preiskovalnimi dejanji pa zavzema ogled posebno mesto zlasti zato, ker se na ta način organ kazenskega postopka lahko sam neposredno prepriča o obstoju ali neobstoju kakšnega dejstva.¹

Zaradi takšnega pomena ogleda seveda ni čudno, da skorajda ni kazensko-procesnopravnega in kriminalističnega učbenika, ki ne bi posegal tudi na to področje. Že od poljudnih spisov A. C. Doyleja dalje, pa preko Grossovega kriminalističnega učbenika za preiskovalne sodnike do novejših tovrstnih del je vprašanje ogleda zavzemalo pomembno mesto. Medtem ko v kriminalistiki ni bilo nobenega dvoma o tem, kako opraviti ogled (vsi tovrstni učbeniki dokaj enotno opisujejo metodiko izvajanja ogleda), pa se v teoretičnih delih s področja kazenskega procesnega prava vendarle pojavljajo različna stališča.

Mnenja se križajo tako glede pomena neposrednega čutnega zaznavanja pri spoznavanju stvarnosti (vprašanja empirizma in racionalizma), odnosa med subjektom in objektom spoznanja (osnovno spoznavno teoretsko vprašanje — teorije odraza in skladnosti) in glede vprašanj o absolutni ali relativni naravi resnice v kazenskem procesnem pravu, kakor tudi glede pomena ogleda v kazenskem postopku (večja ali manjša dokazna vrednost, odnos do drugih dokaznih sredstev) in praktičnega izvajanja tega preiskovalnega dejanja (podrobno opisovanje kraja dejanja ali le beleženje relevantnih dejstev, vprašanje ustvarjanja in preverjanja hipotez itd.).

Tudi v domači strokovni literaturi se v zadnjih letih pojavljajo nekatera nova stališča o pomenu

in vloži ogleda v kazenskem postopku.² Ker se ta mnenja tako v teoretičnem kot praktičnem pogledu dokaj razlikujejo od splošno uveljavljenih in sprejetih stališč ter v nekem smislu pomenijo predloge za spremembo sedanje pravne ureditve in prakse, je morda nekoliko presenetljivo, da med našimi strokovnjaki niso sprožila kake širše polemike. V pričujočem sestavku bomo skušali navedene predloge pobliže prikazati, razčleniti in oceniti. Obravnavali bomo tako posamezna splošna filozofska vprašanja o spoznavanju resnice (zlasti še resnice v kazenskem postopku), ki so z omenjeno tematiko tesno povezana in prepletena, kakor tudi vprašanja o mestu ogleda v dokaznem pravu in o pomenu teh teoretičnih izhodišč za kriminalistično in pravosodno prakso. Gre torej za vrsto kriminalističnih, procesnopravnih in spoznavnoteoretskih vprašanj, ki segajo preko ožjega okvira pravnih določil o ogledu. Tako zastavljena naloga pa je seveda dosti preobširna, da bi jo lahko v celoti podrobneje obravnavali v tem sestavku, zato bodo v njem nakazana zgolj izhodišča za nadaljnja razmišljanja in bo morda marsikatero vprašanje ostalo nedorečeno ali zgolj nakazano.

Glede na to, da tvorijo osnovna spoznavnoteoretska vprašanja jedro problema in iz njih pravzaprav izhajajo vsa sporna vprašanja, bomo pričeli z njimi ter nato prešli na posamezna procesnopravna in kriminalistična vprašanja.

2. Osnovna filozofska vprašanja o resnici

Pri ogledu, kakor tudi v celotnem kazenskem postopku, se ugotavljajo in ocenjujejo dejstva in dokazi, ki kažejo na to, ali in kako je bilo storjeno kaznivo dejanje in kdo je storilec tega dejanja. Gre torej za to, da se razjasni nek pretekli dogodek, oziroma da se ugotovi »materialna resnica«. Na vprašanja, kaj je resnica, kaj materialna resnica in kako je mogoče spoznati resnico, pa pisci dajejo različne odgovore, ki so odvisni predvsem od pripadnosti eni od obeh osnovnih filozofskih smeri: materializmu ali idealizmu.

a) Kaj je resnica

Dialektični materializem pojmuje resnico kot lastnost takšne sodbe, ki temelji na skladnosti

* Članek je seminarska naloga na podiplomskem študiju kazenskega prava na Pravni fakulteti v Ljubljani. Za mentorstvo in koristne nasvete pri izdelavi naloge se lepo zahvaljujem prof. dr. Petru Kobetu.

** Darko Maver, dipl. pravnik, strokovni asistent, Inštitut za kriminologijo pri pravni fakulteti v Ljubljani, Trg osvoboditve 11, 61000 Ljubljana.

¹ Bayer, V.: Jugoslavensko krivično procesno pravo, knjiga 2, s. 61.

² Takšna stališča se kažejo zlasti v člankih prof. Vodinečiča: »Revidirani pojem uvidaja — uvjet uspješne forenzične praktične djelatnosti« in »Novo shvačenje uvidaja u krivičnoprocesnoj nauci i kriminalistici«.

misli z objektivno stvarnostjo.³ Temeljno izhodišče te teorije je tole: objekt spoznanja obstaja objektivno, to je neodvisno od kateregakoli spoznavajočega razuma in zunaj njega, in ga je mogoče spoznati. Resnice torej ne moremo enačiti z objektivno stvarnostjo, saj ta obstaja, biva neodvisno od našega razuma in izkustva. To je lahko le lastnost neke naše sodbe ali trditve. Prav tako resnice ne moremo enačiti s subjektivnim prepričanjem nekoga, ki postavlja določeno trditev, če je ta trditev nasprotna objektivni stvarnosti. V kazenskem postopku (kakor tudi pri ogledu) bi lahko govorili o resnici tedaj, kadar je sodna preiskava ugotovila, da je bilo kaznivo dejanje takšno in takšno, in je dejanje bilo dejansko takšno in takšno.⁴ V nasprotju s spoznavnoteoretskim subjektivizmom, ki meni, da je objekt spoznanja konec koncev stvaritev spoznavajočega razuma, je za marksistično teorijo spoznanja bistven odnos med objektivno obstoječo stvarnostjo in spoznavajočim subjektom. Medtem ko glede samega obstoja objektivne stvarnosti med marksistično usmerjenimi pisci ni spora, pa nastajajo različni pogledi pri vprašanju, kako, po kateri poti nastane sorazmerna skladnost med subjektom in objektom.⁵ Drugače povedano, nastane vprašanje, kaj je v bistvu vir spoznanja: objekt ali subjekt?

Pripadniki teorije odraza menijo, da gre pri spoznavanju za odražanje objekta v subjektu. Objektivna stvarnost oziroma od zavesti neodvisni zunanji predmeti so po njihovem mnenju zunanji izvori naših čutnih zaznav in jih spoznavajoča zavest odraža in odsvita.⁶ Resnica je tako lahko le znamenje subjektivnega odraza objektivne stvarnosti v človeški zavesti.⁷ V kazenskem postopku in pri ogledu bi to pomenilo, da so vir spoznanja predmeti in sledovi, ki se odražajo v zavesti preiskovalcev in udeležencev v kazenskem postopku. Spoznanje o predmetih in sledovih ne izvira iz čutil, temveč iz materialnih objektov ogleda.⁸ Imamo sicer enotnost objekta in subjekta, toda na osnovi objekta.⁹

Takšno stališče pa ni docela sprejemljivo, kajti preveč poudarja odražanje objekta v subjektu. »Mišljenjska resnica ni predvsem posledica delo-

vanja objekta na spoznavni subjekt, ampak je v spoznavanju najbistvenejša vloga subjekta. Od njegove usmeritve k objektu, od njegovega interesa za objekt, predvsem pa od njegove spoznavnokreativne moči je odvisno, ali bo in kako bo objekt spoznan, ali bo določen pojav sploh postal objekt in kakšen objekt spoznanja.«¹⁰ Ta t.i. teorija skladnosti, ki jo bomo kasneje v zvezi z vprašanji o absolutnosti ali relativnosti resnice še omenili, torej nasprotuje ideji o pasivnem odražanju objektivne stvarnosti v človekovi zavesti in poudarja predvsem pomen človekove kreativne dejavnosti, ki pa ne pomeni, da subjekt objekt ustvarja, temveč se mu skuša le čim bolj ustrezno približati.

b) Absolutna in relativna resnica

Naslednje zanimivo vprašanje, ki ima pomen tudi za pravosodno in kriminalistično prakso, je, ali je mogoče pri ogledu oziroma v kazenskem postopku ugotoviti objektivno, absolutno, matematično resnico, ali pa le določeno stopnjo relativne, zgodovinske, empirične resnice? In dalje, ali naj sodnik odloča le na podlagi absolutne gotovosti, ki ne dopušča niti teoretične možnosti o obstoju drugačnega dejanskega stanja, ali pa tudi na osnovi velike verjetnosti, da se je dejanje zgodilo tako ali tako? Oba sklopa vprašanj segata v teorijo in v prakso, zato ju bomo obravnavali iz obeh vidikov.

Najprej bomo skušali odgovoriti na vprašanje, ali je sploh mogoče ugotoviti absolutno resnico oziroma kaj pod tem pojmom sploh razumemo. Pri tem je treba povedati, da pisci različno pojmujejo in uporabljajo pojem relativne in absolutne resnice, kar seveda otežuje primerjanje in ocenjevanje njihovih stališč.¹¹ Odločili smo se za naslednje filozofsko pojmovanje resnice: absolutna resnica pomeni isto kot absolutno resnična sodba, ki v celoti in popolnoma odraža stvarnost ali njen del, sodba, ki je nespremenljiva, ne glede na to, kdo in kdaj jo skuša ugotoviti.¹² Relativna resnica pa je približni odraz stvarnosti, je le ena stopnja v spoznavnem procesu, ki vsebuje tudi elemente absolutne resnice, namreč tisto, kar je v njej trajnega.¹³ Glede na takšno definicijo bi lahko rekli, da absolutne, večne resnice sicer obstoje (npr. nekateri rezultati t.i. eksaktnih znanosti), vendar pa je človek na sedanji stopnji

³ Schaff, A.: Marksistična Teorija resnice, s. 12, podobno tudi Rus, V.: Dialektika človeka, misli in sveta, s. 288.

⁴ Schaff, prav tam, s. 81.

⁵ Rus, V.: s. 289.

⁶ Schaff, A.: s. 30.

⁷ Schaff, A.: s. 15.

⁸ in ⁹ Vodinelić, V.: Novo shvačenje uviđaja u krivičnoprocesnoj nauci, str. 78 in 79.

¹⁰ Rus, V.: s. 289, 290.

¹¹ Glej npr. Schaff, A.: s. 156—159.

¹² Prav tam, s. 157.

¹³ Prav tam, s. 157.

razvoja največkrat sposoben priti le do relativnih resnic.^{13a}

Takšno je torej lahko pojmovanje absolutne in relativne resnice v filozofiji. Kako pa je s tem vprašanjem v kazenskem postopku? Kaznivo dejanje je dogodek v preteklosti, ki ga sicer ni mogoče ponoviti, vendar ga je vseeno mogoče ugotoviti in dokazati. Pri tem ne gre za ugotavljanje neke absolutne resnice v filozofskem smislu (večne in absolutno popolne), pač pa le za ugotavljanje tistih dejstev, ki so pravno relevantna. Sodba v kazenskem postopku je torej resnična, če izraža določeno skladnost med ugotovljenimi dejstvi in storjenim dejanjem (in sicer skladnost pravno relevantnih dejstev), vendar pa mora biti ta skladnost popolna. Njo je mogoče tudi dokazati (čeprav sicer ne s t. i. znanstvenimi dokazi)^{13b} in prav to je tudi namen kazenskega postopka. Če pravno relevantna dejstva niso absolutno dokazana in torej ostaja dvom o njihovi resničnosti, se mora uporabiti načelo »in dubio pro reo«, s tem pa se resnica o teh dejstvih le pravno predpostavlja in zato ne moremo več govoriti o »objektivni« in »absolutni resnici«.

Čeprav zbrani dokazi dajejo dokaj verno podobo preteklega dogodka, pa torej ne omogočajo spoznanja tega dogodka v absolutni popolnosti in v vseh podrobnostih, kar kaže tudi sodna praksa, ko marsikdaj ostaja kakšno vprašanje o poteku dogodka nerazjasnjeno ali le deloma razjasnjeno, pa to vendarle ne vpliva na samo sodbo. Veliko truda in pazljivosti terja zlasti ugotavljanje subjektivnih elementov kaznivega dejanja, to je odnosa storilca do dejanja in njegove prištevnosti. Vsi ti elementi se ugotavljajo le na podlagi proučevanja storilca in njegovih dejanj, to pa ne omogoča absolutnega (zopet v filozofskem smislu) spoznanja storilčevega notranjega življenja in doživljanja. Človekova duševnost je pač tako zapleteno in celo samemu storilcu težko razumljivo dogajanje, da ga v kazenskem procesu ni mogoče v celoti razložiti.

Drugi sklop vprašanj se nanaša na subjektivni odnos sodnika ali preiskovalca do ugotovljenih dejstev. Gre za to, ali mora biti sodnik popolnoma prepričan o krivdi storilca, ali pa zadostuje le velika verjetnost, da je kriv. V bistvu tu mnogi pisci zamenjujejo to vprašanje z vprašanjem o objektivnosti in relativnosti resnice, zato prihaja bolj do terminoloških kot pa vsebinskih nesporazumov, čeprav tudi ta včasih obsta-

jajo. Resnica je v bistvu neodvisna od večjega ali manjšega prepričanja sodnika o storjenem dejanju (tudi pri ugotavljanju krivde s pomočjo božje sodbe ali z mučenjem so bili sodniki prepričani o pravilnosti svojih ugotovitev, ki pa zato vendarle niso bile vedno resnične), temveč od skladnosti sodbe s stvarnostjo. Grubiša ima prav, ko omenja številne subjektivne in objektivne okoliščine, ki ovirajo sodnika pri ugotavljanju resnice, nima pa prav, ko ta vprašanja povezuje s trditvijo, da v kazenskem postopku sploh ni mogoče ugotoviti objektivne resnice.¹⁴ Kot smo že prej omenili, se v kazenskem postopku vendarle ugotavlja objektivna resnica, ki ni odvisna od subjektivnega prepričanja sodnika.

Nekateri pisci menijo, da mora temeljiti sodba na popolni zanesljivosti oziroma gotovosti, da mora biti torej izključena kakršnakoli možnost obstoja drugačnih ali nasprotnih odločilnih dejstev.¹⁵ Praksa kaže, da so sodniki ob izreku sodbe sicer prepričani o absolutni pravilnosti svoje odločitve (saj bi sicer morali ravnati po načelu in dubio pro reo), da pa to seveda ne pomeni, da je njihova sodba tudi vedno zares pravilna (sicer ne bi bilo sodnih zmot.)

Tudi pri ogledu se pojavljajo podobna vprašanja. Ali je preiskovalni sodnik lahko popolnoma prepričan, da je našel in zabeležil vse sledove in dokaze na kraju dejanja? Gotovo lahko rečemo, da mora biti organ, ki opravlja ogled, po opravljenem dejanju popolnoma gotov, da je odkril vse pomembne sledove in predmete kaznivega dejanja, saj bi ga v nasprotnem primeru prav dvom o tem vprašanju moral siliti, da še z večjo skrbnostjo išče, zbira, zapisuje in ocenjuje zbrana dejstva. Podobno kot pri glavni obravnavi je tudi pri ogledu mogoče govoriti le o sorazmerni skladnosti med ugotovljenimi dejstvi in resničnim stanjem stvari. Preiskovalni sodnik prav gotovo ne odkrije prav vseh sledi in dokazov, ki so na kraju dejanja, čeprav pa najpogosteje vendarle odkrije tista najpomembnejša dejstva, ki so potrebna za dokazovanje in katerih odkritje omogoča sedanja stopnja razvoja znanosti in tehnike. Skrben in vesten preiskovalec, ki je upošteval vsa kriminalističnotaktična navodila in uporabil potrebna tehnična sredstva, lahko po opravljenem ogledu zatrdi, da je odkril vse, kar je bilo v njegovi moči, ne more pa z gotovostjo reči, da se na kraju dejanja ne nahaja niti ena neodkrita sled

¹⁴ Grubiša, M.: Činjenično stanje u krivičnom postopku, s. 49 in 50.

^{13a} Engels, F.: Antidürring, s. 101.
^{13b} Več o tem glej: Zupančič, B.: Funkcija kontradiktornosti v kazenskem postopku, s. 269.

¹⁵ Vodinič, V.: Verjetnost ni gotovost v kazenskem postopku, s. 167.

več. Razvoj znanosti in tehnike, ki omogoča odkrivanje in analiziranje vse manjših mikrosledi in novih vrst sledi, bi ga slej ko prej postavil na laž. Tudi v tem primeru izražajo ugotovitve preiskovalnega sodnika sicer popolno resnico, ki pa ni absolutna resnica v filozofskem pomenu besede.

c) Postopek spoznavanja resnice: senzualizem in racionalizem

Naše sedanje kazensko procesno pravo daje v 238. členu ZKP takole definicijo ogleda: »Ogled se opravi, kadar je za ugotovitev ali razjasnitev kakšnega pomembnega dejstva v postopku potrebno neposredno opazovanje«. Po našem mišljenju je torej bistvo ogleda v tem, da se o določenih okoliščinah in dejstvih, ki so pomembna za kazenski postopek, organ, ki vodi postopek, sam neposredno prepriča. Njegova prisotnost na kraju dejanja zagotavlja večjo objektivnost, nepristranskost in zakonitost pri ugotavljanju dejanskega stanja in sestavljanju zapisnika. Prav proti takšnemu pojmovanju ogleda pa nastopajo nekateri kritiki. Menijo, da takšno pojmovanje izraža empiristično in senzualistično ideologijo, saj preveč poudarja pomen neposrednega čutnega zaznavanja in ogled pojmuje kot pasivno »konstatacijo na kraju dejanja«.¹⁶

V nasprotju s tem menijo, da bi morala sodobna in pravilna definicija ogleda poudarjati zlasti aktivno miselno dejavnost, ki »združuje čutno in racionalno v enotno in neločljivo spoznavanje objektivne stvarnosti«.¹⁷ Takšno stališče zagovarjata med našimi teoretiki zlasti Dimitrijević in Vodinelić. Ob tem slednji pripominja, da sedanje, po njegovem mnenju teoretično napačno definiranje ogleda, močno vpliva tudi na kriminalistično in pravosodno prakso, ki se opravlja površno in nepopolno in ne obsega vsestranskega proučevanja okoliščin na kraju dejanja.¹⁸ »Velika kompleksnost ogleda se ne kaže toliko v problemih zaznavanja, temveč prav v kompliciranosti miselnih nalog, ki se nujno pojavljajo med ogledom.«¹⁹ Ob takšnem kritičnem odnosu do sedanje definicije ogleda pa pisec predlaga tole definicijo: »Ogled je procesno urejen sistem kriminalističnotaktičnih in tehničnih opravil, pri katerih se s čutnim zaznavanjem (neposrednim ali zaznavanjem s »podaljšanimi« ču-

tili) in proučevanjem materialnih objektov, s pomočjo verzij, ki se (na osnovi indukcije, dedukcije, splošne abstrakcije, komparacije, analize in sinteze) planirajo in preverjajo skladno s potekom ogleda, opravi fiksiranje celotne situacije na kraju dejanja kot materialno idealnega sistema (stanje, obeležja, lastnosti ter medsebojne zveze in odnosi med dokaznimi informacijami) v njegovi nespremenjeni, originalni obliki zaradi razjasnitve kaznivega dejanja.«²⁰ Takšno pojmovanje ogleda nedvomno poudarja aktivno miselno dejavnost organa, ki opravlja ogled, vendar gre tu bolj za izčrpno kriminalistično definicijo in bi jo kot takšno pač težko uvrstili med določbe ZKP.

Na drugem mestu pisec pripominja, da je z neposrednim opazovanjem mogoče spoznati le zunanjo stran pojava, medtem ko je njegovo bistvo spoznavno le posredno, preko pojavnosti.²¹ Pri tem, ko izhaja iz pojmov pojavnosti in bistva, hkrati dodaja, da se z ogledom ne morejo ugotoviti vsa kazenskopravna relevantna dejstva niti v njihovi pojavnosti, kaj šele v njihovem bistvu.²² Očitno je torej, da pisec zanika možnost neposrednega spoznavanja dejstev pri opravljanju ogleda, prvič zato, ker čutila ne omogočajo spoznavanja bistva stvari, in drugič, ker je dejstva, ugotovljena pri ogledu, potrebno še dokazati in torej ne gre za neposredno spoznavanje.

Vprašanje o pomenu čutnega zaznavanja in miselne dejavnosti pri spoznavanju stvarnosti, kot ga omenja pisec, je v bistvu filozofsko vprašanje razmerja med čutnim in umskim spoznavanjem, med empirizmom (oziroma njegovo skrajno obliko senzualizmom) in racionalizmom. Medtem, ko prvi vidi v čutih edini izvor spoznanja in edini kriterij pravilnosti naših spoznanj, daje drugi vso verodostojnost spoznanja razumu.²³ Empirizem trdi, da mora biti izkustvo prvo in da je izkustvo posredno ali neposredno pogoj za sleherni sodbo, racionalizem pa nasprotno trdi, da sodbe izhajajo iz sklepanja, ki ni odvisno od izkustva.²⁴

Dialektični materializem rešuje problem na ta način: ključ za razumevanje razmerja med čutnim in umskim je treba iskati v dialektiki pojava in bistva, občega in posameznega: s čuti doje-

²⁰ Vodinelić, V.: 1979, s. 82.

²¹ Vodinelić, V.: Dokazivanje — jedini put utvrđivanje činjenica, s. 39.

²² Prav tam, s. 48.

²³ Majer, B.: Osnove dialektičnega materializma, s. 66.

²⁴ Schaff, A.: s. 60.

¹⁶ Vodinelić, V.: Revidirani pojam uviđaja, s. 52; Dimitrijević, D.: Krivično procesno pravo, s. 202.

¹⁷ Vodinelić, V.: 1977, s. 41.

¹⁸ Prav tam, s. 40.

¹⁹ Ratinov, A. R. cit. po Vodinelić, 1977, s. 41.

mamo in spoznavamo individualno, posamično, pojavno, ne pa tudi občega, bistvenega, ki pa je kljub temu v nerazviti in nerazčlenjeni obliki vsebovano tudi v čutnem spoznanju.²⁵

Ali torej drži trditev, da pri ogledu oziroma v kazenskem postopku nasploh ni mogoče neposredno ugotavljati dejstev? Ali so res podatki, ki jih sprejemajo čutila, tako nepopolni in nezanesljivi, da jih ni mogoče sprejeti brez posebnega dokazovanja? Verjetno praksa takšnega mišljenja le ne potrjuje v celoti. Če se želi sodišče npr. prepričati, ali je priča s kraja, kjer se je nahajala, lahko videla kraj dejanja oziroma slišala razgovor storilca z žrtvijo, se o tem lahko neposredno prepriča s tem, da odide na ta kraj in opravi ogled. Nedvomno takšnega neposrednega spoznavanja dejstev ni mogoče zanikati, pa čeprav se dejanje samo tudi zapisnikarsko zabeleži in tako hrani kot dokaz za **višje sodišče** (ki pa v dvomu, ali ugotovitev ogleda drži, tudi lahko samo opravi ogled). Podobno bi lahko rekli tudi za ogled na kraju dejanja. Organ, ki opravlja to preiskovalno dejanje, mora predvsem zabeležiti stanje na kraju dejanja, za kar je seveda nujno potrebno neposredno opazovanje. Preiskovalni sodnik ne ocenjuje, ali je orožje, najdeno ob truplu, zares tisto, s katerim je bila žrtev ubita, temveč predvsem zabeleži dejstvo, da se je orožje zares nahajalo tam in v kakšnem položaju in stanju se je nahajalo. Neposredno zaznavanje določenih dejstev (najsi bo to vidno, vohalno, slušno ali čutno zaznavanje), ki pa je seveda vedno povezano z mišljenjem (gre za selektivno percepcijo in apercipijo),^{25a} torej omogoča neposredno ugotavljanje objektivne stvarnosti, vsaj v določeni razsežnosti. Kot smo že omenili, se pri ogledu neposredno ugotavlja predvsem stanje na kraju dejanja, medtem ko se posamezna vprašanja lahko razčiščuje v nadaljnjem postopku — med drugim tudi z izvedenskimi mnenji. Treba je upoštevati, da sta ogled in izvedensko mnenje dve povsem različni dejanji, ki ju ni moč enačiti.^{25b}

č) Praksa kot kriterij resnice

Vprašanje kriterija resnice je eden izmed osrednjih problemov vsakega filozofskega sistema.²⁶ Gre za vprašanje, kako se je mogoče prepričati, ali je trditev dejansko resnična, se pravi

v skladu z objektivno stvarnostjo. »Objektivni kriterij resnice je v marksistični filozofiji praksa, pojmovana kot družbena praksa, kot človeška dejavnost, ki preobraža svet, posebno kot eksperiment, industrija in praksa družbenih preobrazb.«²⁷ O resničnosti neke sodbe se lahko prepričamo tako, da v praksi preizkusimo, ali drži ali ne. »O resničnosti pričevanja, da je bil ta in ta predmet skrit na določenem mestu, se prepričamo, če tisti predmet zares najdemo na omenjenem mestu.«²⁸ Vendar pa praksa ni edini kriterij, temveč lahko uporabljamo še dopolnilne kriterije, prav tako pa tudi ni absolutni kriterij resnice. Nekatere trditve je mogoče preizkusiti tudi na čisto razumski osnovi in ni vedno potrebno praktično preizkušanje.²⁹ Po drugi strani pa praksa ni vedno zanesljiv kriterij resnice, saj je izid lahko posledica postranskih okoliščin in ne naše sodbe.³⁰

Pri ogledu se preiskovalec prepriča o resničnosti neke domneve (npr., da je žrtev storila samomor) tako, da odkrije vse tiste sledove in okoliščine, ki kažejo na to dejanje. Kriminalistična praksa in znanstvena raziskovanja so tisti kriterij, ki kažejo na resničnost neke trditve. Vendar pa v kazenskem postopku ni vedno tako lahko ugotavljati resnice. Tako kot je bil v srednjem veku način ugotavljanja resnice s priznanjem obtoženca, ki je bilo pridobljeno z mučenjem, kasneje spoznan kot zmoten, tako bo morda prihodnost pokazala, da je bilo spoznavanje resnice v današnjem kazenskem postopku v marsičem pomanjkljivo ali celo napačno.

3. Mesto ogleda v kazenskem procesnem pravu

Jugoslovanski pisci različno pojmujejo pomen in vlogo ogleda v kazenskem postopku. Bayer deli vse načine ugotavljanja dejstev v kazenskem postopku v dve skupini: v prvo sodi neposredno zaznavanje dejstev s strani organov kazenskega postopka — se pravi ogled, v drugo pa vsi ostali načini ugotavljanja dejstev — dokazi.³¹ Pisec ima ogled za najzanesljivejši način ugotavljanja dejstev v kazenskem postopku, vendar le, če ga opravi sodišče v času glavne obravnave. V primeru, ko ogled opravi preiskovalni sodnik, lahko le on neposredno ugotavlja dejstva, medtem ko se mora razpravljajoči senat seznaniti z

²⁵ Majer, B.: s. 66, 67.

^{25a} Več o tem glej Zupančič, V.: s. 264 op. 8a.

^{25b} Bayer, V.: s. 72, 73.

²⁶ Schaff, A.: s. 126.

²⁷ Prav tam, s. 128.

²⁸ Prav tam, s. 27.

²⁹ Prav tam, s. 145.

³⁰ Prav tam, s. 146.

³¹ Bayer, v.: s. 27.

dejstvu preko zapisnika o ogledu, torej s pomočjo dokaza.³² Zapisnik o ogledu je dokazno sredstvo oziroma vir spoznavanja dejstev za vse tiste, ki ogleda niso sami opravili. Podobno stališče o ogledu imajo tudi mnogi jugoslovanski in tuji pisci.³³ Tudi ti menijo, da je neposredno čutno zaznavanje najzanesljivejši način ugotavljanja dejstev v kazenskem postopku, saj je pri tem najmanj možnosti, da pride do napak.

Obstajajo pa tudi drugačna stališča o pomenu ogleda v kazenskem postopku. Vodinalić npr. meni, da v kazenskem postopku pravno relevantnih dejstev sploh ni mogoče ugotavljati neposredno, temveč le posredno, z dokazovanjem.³⁴ Ogled ni dokaz, niti vir dokazov, temveč le metodika odkrivanja in zbiranja dokazov.³⁵ Sam dokaz je po njegovem mnenju enotnost podatkov in njihovih izvorov (signalov). Stvar sama po sebi še ni dokaz, pač pa so dokaz njene lastnosti oziroma podatki, ki jih vsebuje. Ker je kaznivo dejanje dogodek v preteklosti, sodišče ne more neposredno zaznavati pravno relevantnih dejstev. Ugotavlja jih lahko samo posredno, torej z dokazovanjem. Preiskovalnemu sodniku so neposredno dostopni le sledovi in predmeti kaznivega dejanja, vendar je potrebno (da bi ta dejstva dobila pomen dokazov), opraviti izvedenska opravila ali razjasniti druge okoliščine o nastanku in pomenu teh dejstev.³⁶ Samo zaznavanje teh dejstev še ni dovolj, da bi jih lahko uporabili kot dokaze. Z ogledom se torej ugotavljajo in zbirajo določena dejstva (sledovi in predmeti), vendar ta dejstva še ne postanejo pravno relevantna dejstva, dokler ni to dokazano.

Navedeno stališče, da v kazenskem postopku ni mogoče neposredno ugotavljati dejstev, je utemeljeno, če se misli le na ugotavljanje resnice na glavni obravnavi in če v teku glavne obravnave sodišče samo ni opravilo ogleda. V takšnem primeru se pravno relevantna dejstva zares ugotavljajo le posredno, z dokazovanjem. Preiskovalni sodnik, ki opravlja ogled, se sam sicer neposredno prepriča o obstoju določenih dejstev, vendar se ta dejstva pojavijo na glavni obravnavi v obliki zapisnika o ogledu, torej kot dokaz.

Po drugi strani bi tudi lahko rekli, da prav vsakega dejstva, ki je ugotovljeno pri ogledu, vendarle ni treba še posebej dokazovati na glavni obravnavi (razen če se pojavi dvom o pravilnosti

zapisnika o ogledu). Zapisnik o ogledu je dokaz za določena dejstva in sicer za to, kje in v kakšnem položaju so se nahajali posamezni predmeti in sledovi, ne glede na to, ali jih je kasneje še treba dati izvedencu.

Zastavlja se tudi vprašanje pomembnosti ogleda v sistemu preiskovalnih dejanj. Ali je, in če je, zakaj je ogled pomembnejše preiskovalno dejanje kot druga preiskovalna dejanja? Kot je bilo že omenjeno, Bayer meni, da ima ogled posebno spoznavno vrednost zato, ker se z njim sodišče na lastne oči prepriča o obstoju ali neobstoju nekega dejstva. Hkrati pripominja, da ogled, ki ga opravi preiskovalni sodnik, za sodeči senat že ni več neposredno spoznavanje dejstev in zato nima več takšne vrednosti. (Seveda pa ima takšen ogled prav enako spoznavno vrednost za preiskovalnega sodnika, ki ogled opravlja.)

Najbolj prepričljivo se nam o tem vprašanju zdi mnenje Kobeta, ki poudarja tako pozitivne (dejstvo, da med spoznavajočim subjektom in objektom zaznavanja ni posrednika) kot tudi negativne strani ogleda (možnosti napak pri zaznavanju pojava).^{36a}

Glede na povedano bi torej težko govorili o neki posebni spoznavni in dokazni vrednosti ogleda, vsaj kadar je to dejanje opravljeno v času predhodnega postopka. Če pa se ogled opravi med glavno obravnavo, ima to dejanje gotovo večjo spoznavno vrednost za sodišče kot pa drugi posredni dokazi.

V tem sestavku se žal ne moremo ukvarjati s posameznimi procesnimi težavami pri ogledu.

4. Kriminalistična in procesnopravna praksa izvajanja ogleda

Že v uvodu smo omenili, da v kriminalistiki na splošno ni posebnega spora o tem, kako opraviti ogled kraja dejanja. Splošna kriminalistična načela (tako kriminalističnotehnična kot taktična) veljajo tudi za opravljanje tega dejanja, zato se s tem vprašanjem ne bi posebej ukvarjali na tem mestu, saj so ta vprašanja obravnavana v številnih kriminalističnih učbenikih na zelo podoben način. Zadržali pa bi se ob vprašanju, ki se je pojavilo v zvezi z že prej navedenimi novimi pogledi na pojmovanje ogleda. Gre namreč za to, ali naj preiskovalci na kraju dejanja predvsem odkrivajo in fiksirajo sledove in predmete (oziroma sploh okoliščine na kraju dejanja), ali pa

³² Prav tam, s. 71.

³³ Vodinalić, V.: 1979, s. 33, 34.

³⁴ Vodinalić, V.: 1979, s. 79.

³⁵ Prav tam, s. 78.

³⁶ Vodinalić, V.: 1978, s. 33.

^{36a} Kobe, P.: s. 120.

naj obenem ustvarjajo miselne verzije (hipoteze) o dejanju in s tem tudi izbirajo sledove, ki so pomembni za postopek, ter v zapisniku navedejo samo slednje. Na takšno možnost nas navaja zlasti Vodinelićeva trditev, da: »Preiskovalec pri opravljanju ogleda fiksira samo tista dejstva, ki so lahko po njegovem mišljenju v zvezi z zadevo, to je, da so posredno ali neposredno povezana z zločinom.«³⁷ Na istem mestu pisec očita jugoslovanski praksi, da se v njej pojavlja na tisoče zapisnikov o ogledu, ki do »onemoglosti spominjajo na inventarske popise v samopostrežnicah in veleblagovnicah.«³⁸ V teh zapisnikih so po njegovem naštetni in opisani vsi predmeti, ki so se nahajali na kraju dejanja. Ob tem avtor trdi, da je pri opravljanju ogleda vedno potrebno ustvarjati in preverjati verzije o dogodku. Samo ob predvidevanju verzij, piše Vodinelić, je mogoče pri ogledu iskati in čutno zaznavati v vseh smereh, iskati različne dokaze.³⁹ Vodja ogleda ustvarja verzije že pri orientaciji na kraju dejanja, v prvi fazi ogleda zbira dokazna dejstva, v drugi jih analizira ter na tej osnovi ustvarja verzije, ki razlagajo dogodek, v tretji fazi pa preverja te verzije v luči vsakega ugotovljenega dejstva, jih zavrže ali pa ustvarja nove.⁴⁰

Eno temeljnih načel v kriminalistiki, ki nedvomno veljajo tudi pri opravljanju ogleda, je tudi to, da v kriminalistiki ni malenkosti. Vsaka malenkost, vsaka na videz nepomembna podrobnost, se lahko izkaže za zelo pomembno. Če torej sprejmemo prej navedeni predlog, naj bi preiskovalci v zapisnik vnašali le tisto, kar se jim zdi pomembno, se bo kaj lahko zgodilo, da preiskovalec ob ustvarjanju in preverjanju svojih verzij ne bo zabeležil pomembnega dejstva, ki se bo šele v nadaljnjem postopku izkazalo za posebno važno. Menimo torej, da je kar prav, če se pri ogledu čim bolj verno in podrobno zabeleži stanje (vse sledove in predmete, ki so lahko povezani s kaznivim dejanjem). Na to nas konec koncev opozarjajo tudi skorajda vsi kriminalistični učbeniki, ko obravnavajo ogled. Od znanja kriminalista, njegovih osebnih izkušenj, njegove vestnosti in sposobnosti opazovanja pa je odvisno, kako podrobno in verno bo proučil stanje na kraju dejanja, iskal in proučeval sledove in vse skupaj vnesel v zapisnik o ogledu.

Na kraju dejanja morajo preiskovalci poiskati odgovore na celo vrsto vprašanj in jih zabeležiti

v zapisniku. Vsa ta vprašanja že vnaprej predpisuje kriminalistična taktika, zato se morajo preiskovalci potruditi, da nanje čim skrbneje odgovorijo. Kot kaže praksa, pa je na prav vsa zastavljena vprašanja le redkokdaj mogoče najti ustrezne odgovore. Za primere preiskovanja umorov nekateri strokovnjaki predpisujejo tale vprašanja, na katera mora odgovoriti ogled: ... splošni položaj kraja dejanja; pot storilca na kraju dejanja; sredstvo in način storitve dejanja; število oseb, ki so bile ob storitvi na kraju dejanja, kje so se gibale, stale in kakšno vlogo so imele; točen kraj in čas dejanja, točen položaj žrtve in storilca; točen opis položaja trupla ob ogledu; obleka žrtve, sledovi na obleki in truplu ter kraju dejanja; od kje vse je bilo mogoče slišati ali videti dejanje; negativne okoliščine; sledovi storilca in predmeti, ki jih je pustil na kraju dejanja, sledovi, ki jih je storilec moral odnesti s seboj; okoliščine, ki kažejo na motiv; indici; odhod storilca s kraja; vremenski podatki; ugotavljanje alkoholiziranosti osumljenca itd.⁴¹ Gre torej za celo vrsto vprašanj, na katera je mogoče odgovoriti le s skrbnim in natančnim pregledom kraja dejanja in z miselno rekonstrukcijo poteka celotnega dejanja.

Glede načrtovanja verzij menimo, da preiskovalci ustvarjajo in preverjajo verzije le toliko, kolikor je to potrebno za načrtno in vestno opravljanje ogleda. Na podlagi takšnih domnev je mogoče najti sledove, ki bi sicer kljub temeljitemu pregledu kraja dejanja vendarle ostali neodkriti. Gre torej za preverjanje tistih verzij o dogodku, ki jih je mogoče preveriti le na kraju dejanja in bi bilo morebitno kasnejše preverjanje, po že opravljenem ogledu, nemogoče opraviti. Po našem mnenju torej v tem primeru ne moremo govoriti o tako imenovanih preiskovalnih in sodnih verzijah, ki jih opravijo preiskovalci v nadaljevanju postopka, saj te verzije izhajajo šele iz opravljenega ogleda in drugih opravljenih preiskovalnih dejanj (zaslišanja osumljenca in prič ipd.) temveč le o operativnih verzijah, ki imajo pomen le za opravljanje ogleda. Na to nas navaja tudi dejstvo, da se verzije in sklepanja osebe, ki opravlja ogled, ne vnesejo v zapisnik, pa čeprav je sama vsebina zapisnika izšla iz teh njegovih verzij.⁴²

Zapisnik o ogledu je gotovo najpomembnejši rezultat ogleda, saj prav ta pomeni dokaz v kasnejšem postopku in na glavni obravnavi. Prav

³⁷ Vodinelić, V.: 1977, s. 52.

³⁸ Prav tam, s. 53.

³⁹ Vodinelić, V.: 1977, s. 52.

⁴⁰ Prav tam, s. 54.

⁴¹ Vodinelić, V.: Kriminalistička obrada ubistva, s. 41.

⁴² Vodinelić, V.: 1977, s. 55.

zato je bistvenega pomena, da se zapisnik sestavlja vestno in skrbno. Že Gross je tudi menil, da je samo opazovanje predmetov in kraja dejanja še nezadostno, in da se šele pri opisovanju dejstev v zapisniku pozornost preiskovalca resnično usmeri na dani predmet ali položaj.⁴³

Čeprav je bil prvotni namen pričujoče naloge na praktičnih primerih preveriti veljavnost teoretičnih sklepov o ogledu, smo morali zaradi preobširnosti tako zastavljenega cilja svoj namen opustiti. Želeli smo obdelati več kazenskih spisov o kaznivih dejanjih umora in na podlagi zapisnikov o ogledu, izjav zaslišanih prič, izjave in zagovora obtoženca oziroma njegovega zagovornika in na podlagi drugih dokazov, izvedenih na glavni obravnavi, ugotoviti, kako je bil opravljen ogled, ali je bilo kaj izpuščenega, nepreverjenega ali pomanjkljivo zabeleženega, skratka, ali je ogled potekal tako, kot bi po teoretičnih predvidevanjih moral potekati. Iz samih zapisnikov o ogledu smo tudi želeli preveriti miselno dejavnost preiskovalnih sodnikov pri opravljanju ogleda in hkrati tudi ugotoviti, ali ostanejo po glavni obravnavi vendarle kakšna vprašanja še nerešena, oziroma ali obstaja vsaj teoretična možnost, da bi dejanje lahko potekalo tudi drugače, kot je bilo s sodbo ugotovljeno. Takšno preverjanje prakse bi bilo nedvomno zelo zanimivo in bi lahko potrdilo ali zanikalo naše teoretične zaključke, toda takšno delo bi terjalo mnogo več časa in bi to lahko bila samostojna raziskava.

Ker pa smo vendarle pregledali nekaj kazenskih spisov o umorih, bomo le na dveh primerih na kratko prikazali nekatere značilnosti ogleda v praksi.*

1. primer*

Kratek opis kaznivega dejanja: Storilec se je zvečer vrnil domov in ugotovil, da so v sosednjem stanovanju zelo glasni, zato je potrkal in jih opozoril, naj bodo bolj tiho. Pri tem je prišlo do prepira z oškodovancem, ki je storilca že v veži udaril s steklenico po glavi, ga odrinil iz veže na gredico pred hišo ter ga tam vrgel na tla. Sedel je nanj in ga pričel daviti. Da bi se ga

⁴³ Vodinec, V.: 1972, s. 43.

* Bralec naj upošteva, da bomo v obeh primerih obravnavali le kriminalistične značilnosti ogleda, ne pa tudi procesnopравnih, zato v razčlembi ne bomo omenjali morebitnih procesnopравnih nepravilnosti opravljanja ogleda in sestavljanja zapisnika o ogledu.

* Spis št. K 267/78, Okrožno sodišče v Ljubljani.

obranil, je storilec izza pasu potegnil nož in zabodel oškodovanca v hrbet. Ta ga je nato izpustil ter odšel preko ograje proti domu, kjer je pred garažo na drugi strani ceste mrtev obležal. Storilec se je vrnil v svoje stanovanje in odvrigel nož, šel še enkrat pogledat, kaj je z oškodovancem, a ker ga ni več videl zunaj, je prišel nazaj in legel do prihoda miličnikov.

Podatki iz zapisnika o ogledu (dobeseden prepis):

»Ob prihodu na lice mesta se ugotovi:

... Truplo pokojnega leži na hrbtu. Spodnji okončini sta v gležnjih prekržani in sicer je desna okončina prekržana preko leve. Zgornji okončini sta ob telesu. Desna leži nekoliko na trebuhu, leva ob telesu na tleh. Truplo je oblečeno v suknjič svetle barve, ki je na prsih odpet. Pod suknjičem je jopica, katere spodnji trije gumbi so zapeti, trije zgornji so odtrgani. Pod jopico je puli sive barve in spodnja majica modre barve. Na hlačah, ki so temne barve, je usnjen pas, ki je zapet, razporek na hlačah je do polovice odpet. Čevlji so polvisoki, ki se zavezujejo z vezalkami. Vezalke so na obeh čevljih zavezane. Truplo leži na betonskih tleh. V neposredni bližini trupla opazimo na zemlji madeže krvi. Truplo leži v prehodu poleg vulkanizerske delavnice. Vulkanizerska delavnica stoji čez cesto nasproti stanovanjske hiše P. 41. Cesta, ki loči obe zgradbi, je asfaltirana. Pred delavnico je parkirni prostor, ki je makadamski.

Na desno ob delavnici vodi betonska pot, med delavnico in vrtom. Betonska pot vodi nato navzdol, ti kob mestu najdbe trupla vodi tudi betonska pot na desno. Po tej poti pridemo do stopnic, ki se vzpenjajo navzgor proti sobi, kjer je stanoval pokojni. Pot, kjer je bil najden pokojni, je pot proti njegovi sobi, kjer je stanoval.

V času ogleda pregledamo vežo stanovanjske hiše P.41, kjer tik ob vhodnih vratih v hišo na levi strani najdemo razbito steklenico z napisom »ananasov sirup«. Vhodna vrata v hišo so ob našem prihodu odprta. Skozi vhodna vrata se pride v manjšo vežo, od koder vodijo vrata naravnost v stanovanje K. A. in K. M. Na levo vodijo vrata v stanovanje družine I. Na tleh poleg vrat stanovanja K. A. in K. M. leži zamašek steklenice, ki je stlačen. Zamašek je pločevinast. Pred vhodnimi vrati v stanovanjsko hišo P. 41 je manjša gredica z rožami. Gredica je ograjena z nizko ograjo iz letev. Točno nasproti vhodnih vrat v hišo opazimo, da je zemlja poteptana.

V času ogleda pregledamo tudi sobo družine I, kjer najdemo na polici pomivalnega korita več kapljic svetlo rdeče barve. Madeži so zasušeni in jih odvezamemo za nadaljnje preiskave. Na obešalniku, ki je tik ob vratih v sobo, najdemo brisačo, ki je nekoliko okrvavljena. Brisačo odvezamemo.

... Patrola PM Cerknica izroči tudi nož obdolženca, ki ga je obd. izročil miličnikom pred prihodom komisije. Nož naj bi vzel iz predala v kuhinji...

Izvedenec ISM pri pregledu ugotovi sledeče... Truplo je oblečeno, oblačila so prepojena s krvjo na hrbtni strani, delno pa so okrvavljena tudi na levi strani prsi in pod levo pazduho. Na blagu hlač na obeh kolenih je blago umazano s prstjo, prav tako pa se prst drži tudi na prstih rok...

Na ponovnem ogledu, ki so ga delavci UJV opravili dan kasneje, je bilo ugotovljeno naslednje:

... Pri pregledu veže stanovanjske hiše P. 41 nismo našli nikakršnih posebnosti. Na zidu pri vhodnih vratih v stanovanjsko hišo smo našli madež krvi. Pri pregledu prostora, kjer sta se tepla pokojni J. L. in osumljeni I. D., smo našli na eni izmed letev ograje malenkostni madež krvi. Komaj opazen madež krvi smo našli tudi na nosilni letvi ograje. Pri pregledu poti od kraja oziroma stanovanjske hiše P. 41 do mesta najdbe trupla nismo našli sledi krvi...»

Iz kasnejših podatkov iz spisa izhaja, da so bili na nadaljnjo strokovno analizo poslani še naslednji predmeti: oblačila pokojnika in osumljenca, brisača in plenice, najdene v osumljenčevi sobi, lesen kol, najden ob truplu, lesena letev iz ograje in lesenitno ploščo.

Iz zapisnika o ogledu je mogoče ugotoviti tole: zapisnik je vsaj v nekaterih pogledih nepopoln. To je lahko posledica netočnosti zapisnika ali pa samega ogleda. Predvsem ni navedeno, ali je bilo kaj na kraju dejanja spremenjeno pred prihodom preiskovalnega sodnika. Nadalje ni natančno opisan kraj najdbe trupla in sledov krvi na tem mestu (izpuščen je podatek o lesenem količku, ki se je nahajal blizu trupla in je bil kasneje celo poslan na analizo, poleg tega pa je tudi označen v skici), kar priča, da preiskovalci niso menili, da je bila žrtev ubita na tem mestu. Prav tako ni bilo pri prvem ogledu zabeleženo, ali se od hiše, kjer se je pripetilo dejanje, do kraja najdbe trupla nahajajo kakšni krvni ali drugi sledovi (to je bilo ugotovljeno šele pri drugem ogledu, ki pa je bil opravljen

še naslednji dan). Več pozornosti so preiskovalci namenili samemu kraju dejanja, čeprav tudi tu niso zabeležili vseh podrobnosti. Zlasti je očitna pomanjkljivost pri opisu (oziroma neopisu) noža, s katerim naj bi bilo storjeno dejanje. Nož se le omeni, ne da bi bil opravljen točen opis tega orodja. Omenjeni so odtrgani gumbi na jopici ubitega, ni pa razvidno, kje se ti gumbi nahajajo. Steklenica, s katero je ubiti udaril obtoženca, se po zapisniku nahaja pred vrati (kje?), a ni podatkov o črepinjah niti o tem, kako je steklenica prišla tja. Ni navedeno, ali obstajajo kakšne poškodbe na vratih, ključavnici ali drugih predmetih v hiši, pred katero se je dejanje izvršilo. Ni pregledana obleka osumljenega in morebitni sledovi na njej. Kje je stala steklenica pred uporabo?

Iz omenjenega je mogoče sklepati tole: ekipa, ki je opravljala ogled, je štela primer za dokaj jasen, saj je bil storilec znan, sam je povedal, da je dejanje res storil on, obstajale pa so tudi priče. Zato kraj dejanja ni posebno podrobno opisan, temveč so omenjene le najbistvenejše stvari: opis trupla in kraj najdbe ter na kratko kraj dejanja. Preiskovalci so se zadovoljili z izjavo osumljenca in njegovo verzijo dogodka.

Odprta vprašanja:

— nihče ni videl, kje in kdaj je oškodovanec udaril obtoženca po glavi s steklenico (le izjava obtoženca, sledov razbite steklenice ni);

— nihče ni videl, kdaj je obtoženec zabodel oškodovanca z nožem (ali ga je zabodel na vrtu ali kje drugje);

— ko se je obtoženec vrnil v hišo, naj bi mu priči K. M. in A. K. zadrževali vrata, ki naj bi jih obtoženec na silo odprl in udaril A. K. po zobeh;

— kdaj se je vrnil iz stanovanja in kaj je počel tedaj, ni videl nihče;

— kdo je našel truplo in kdaj ter kako je obtoženec vedel, da je storil uboj, če žrtve od udarca dalje sploh ni videl;

— odkod sledovi krvi na zidu pri vhodnih vratih?

Možne verzije dogodka:

1. Verzija, ki jo je povedal osumljenec;

2. Oškodovanec je udaril osumljenca po glavi, ga vrgel na gredo ter ga pretepal. Nato ga je izpustil (zaradi morebitnega udarca ipd.) ter se odpravil domov. Osumljenec si je utrl pot v hišo, vzel nož in se napotil čez ograjo (od tod sledovi na ograji) za oškodovancem. Ko ga je na

drugi strani ceste dohitel, ga je od zadaj zabodel z nožem v hrbet. Oškodovanec je še napravil nekaj korakov in se zrušil. Osumljenec se je vrnil, odložil nož in se umil.

3. Osumljenec je v boju na dvorišču oškodovanca premagal in ga vrgel do ograje (priči), šel v hišo po nož (pri tem poškodoval pričo K. A.), se vrnil na vrt in se ponovno spopadel z oškodovancem ter ga v boju zabodel z nožem.

Za vsako od omenjenih verzij obstajajo indici. Preiskovalci so očitno posvetili največ pozornosti verziji, ki jo je povedal osumljeni. Za to verzijo govore številni indici:

— položaj rane (sodnomedicinski izvedenec je izjavil, da je največ možnosti, da je rana nastala na tak način, kot je izpovedal osumljenec),

— krvni sledovi na hlačah in v čevlju oškodovanca (kažejo na to, da je po dobljeni rani oškodovanec še hodil),

— sledovi zemlje na kolenih in rokah oškodovanca.

Videti je torej, da o samem poteku dogodka teoretično lahko obstajajo tudi drugačne verzije. Sodišče je sicer prepričano, da je dogodek potekal tako, kot je razsodilo v sodbi, toda glede na različna pričevanja in nekatere pomanjkljivosti pri ogledu bi si teoretično lahko zamišljali tudi nekoliko drugačen potek dejanja, čeprav pa ni dvoma, da je storilec dejanje storil. Glede ogleda je mogoče sklepati, da je bil opravljen zadovoljivo, čeprav so opazne nekatere pomanjkljivosti. Sami dokazi, ki jih je dal ogled, niso bili tolikšnega pomena, da bi sami po sebi zadostovali za prepričanje o tem, kako je potekalo dejanje. To so le indici, ki so šele v celoti skupaj z drugimi izjavami in dokazi prepričali sodišče o poteku dogodka. Sodišče se je odločilo predvsem na temelju materialnih dokazov. Iz zapisnika o ogledu je mogoče sklepati, da so preiskovalci dejansko beležili le tiste sledove, ki so bili v zvezi z dejanjem, in so torej izbirali.

2. primer*

Kratek opis dejanja, ki po stopnji zapletenosti nekoliko izstopa iz povprečja, saj gre za umor iz koristoljubja in storilec ob opravljanju ogleda še ni bil znan. (Primer smo zbrali zato, da še na težavnejšem primeru preizkusimo delo preiskovalcev pri ogledu). Storilca sta z zvijačo prišla v stanovanje starejše oškodovanke in hotela od nje dobiti denar. Ker jima ga ni hotela izročiti, sta jo surovo pretepla in na koncu tudi naklepno

umorila. Hišo sta zaklenila, ključ odvrгла in pobegnila. Zapisnik o ogledu je zelo temeljit. Povzemamo nekaj izvlečkov:

»... Za vhodnimi vrati je kuhinja. 40 cm od vrat je na tleh zavitek selotejpa papirja, 45 cm od tega zavitka pa je na tleh madež krvi, velik kot dinarski kovanec, kri je zasušena. Med zavitkom in madežem krvi je na tleh kovinski ostanek manjše žarnice. Desno od vrat je miza, prekrita s polivinilom, na kateri je list papirja, iztrgan iz zvezka in na njem neki račun, preko papirja pa je položen svinčnih rdečkaste barve. 10 cm od papirja je kristalen pepelnik, v katerem je ogorek cigarete Marlboro, večja količina pepela in do $\frac{2}{3}$ zgorena vžigalica. Na eni od zarez je še cigaretni ogorek iste znamke, ki je delno na pepelniku, delno pa na mizi, pepel je prelomljen in je v enem kosu v pepelniku... Na tleh ob omari je več risalnih žebličkov, ki so razmetani na več mestih med omaro in glavnimi vrati. V enem od loncev je sveže kuhano mleko, smetana je potresena s semenom, skoraj natančno v sredini pa je olupek od pomaranče... Levo krilo omare je na več mestih poškodovano z nekim ostrim predmetom. Od zgoraj navzdol si sledijo poškodbe: najprej 23 cm dolga raza proti robu omare, skoraj pod kotom 90° pa je druga raza, dolga 10 cm...«

Teh nekaj izvlečkov iz zapisnika pokaže precejšnjo podrobnost pri opisovanju stanja na kraju dejanja. Opisane so bile tako podrobnosti, ki so kasneje postale pomembne pri dokazovanju dejanja (risalni žeblički v čevlju storilca) kot tudi docela nepomembne stvari. Očitno je torej, da preiskovalci v času ogleda niso ustvarjali verzij, marveč so predvsem temeljito zabeležili vse, kar je bilo na kraju dejanja. Našli so tudi prstni odtis, ki je kasneje omogočil razpoznavo enega od storilcev. Po drugi strani pa je pregled okolice nepopoln, saj niso našli ključa od vrat in lesene deske za rezanje mesa, ki sta ju storilca odvrгла v bližini hiše. Kažejo se torej tako dobre kot slabe strani opravljenega ogleda. Osumljenca sta dejanje preisk. sodniku v postopku takoj priznala, zato ni bilo posebnih sporov glede tega, kdo je dejanje storil. Tudi na sami obravnavi se je jasno pokazalo, kako je dejanje potekalo. Sodišče se je pri sodbi oprlo predvsem na priznanje obtožencev ter to še podkrepilo z nekaterimi dokazi; vendarle pa o teh dokazih (sredstvo uboja)

* Spis št. K 494/76, Okrožno sodišče v Ljubljani.

v spisih ni bilo rečeno, ali so bili dejansko izvedeni. Ogled sam je dal torej le malo odgovorov na zlata vprašanja kriminalistike.

5. Sklep

Kot je bilo omenjeno že v uvodu, smo le deloma lahko prikazali nekatera stališča do osnovnih vprašanj o ogledu ter skušali zavzeti lasten odnos do njih. Problematika resnice je zelo zapletena in obsežna, zato je razumljivo, da smo v tem kratkem sestavku lahko le nakazali nekaj osnovnih problemov. Čeprav se v zvezi z ogledom pojavljajo tudi številna procesnopravna vprašanja (tako teoretična kot praktična), smo se na tem mestu omejili izključno na tista vprašanja, ki so povezana s spoznavnoteoretsko tematiko. Eno od spoznanj, ki smo jih izluščili iz obravnavane tematike, je tudi, da nekaterih filozofskih kategorij ni mogoče vedno neposredno uporabljati in prenašati na druga področja. Pri tem mislimo zlasti na vprašanja o absolutni in relativni resnici v filozofskem smislu, pa tudi na vprašanja o »matematičnem« ali »znanstvenem« dokazovanju minulih dogodkov. Za ovrednotenje navedenih stališč oziroma za njihovo preverjanje in njihov pomen za prakso pa bi bilo potrebno daljše raziskovanje in razčlenjevanje praktičnih primerov, kar pa bi bilo za pričujoči sestavek mnogo preobširno. Oba obravnavana primera torej ne zadoščata za kake posplošene ocene, temveč sta le ponazoritev opravljanja ogleda v dveh konkretnih primerih. Za prakso bi bilo koristno, če bi bila opravljena širša raziskava tako o procesnih pomanjkljivostih opravljanja ogleda kot tudi o miselni dejavnosti preiskovalcev, njihovih stališčih in vrednotenju svojega dela ter o pomenu ogleda v nadaljnjem poteku kazenskega postopka oziroma na glavni obravnavi.

UPORABLJENA LITERATURA

1. Bayer, V.: **Jugoslavensko krivično procesno pravo**, 2. knjiga, Zagreb 1972, s. 232.
2. Engels, F.: **Anti-Dühring, CZ**, Ljubljana 1948.
3. Dimitrijević, D.: **Krivično procesno pravo**, Savremena administracija, Beograd 1976.
4. Grubiša, M.: Činjenično stanje u krivičnom postupku, **Narodne novine**, Zagreb 1963, s. 5—51.
5. Jovović, I.: Kako se osigurava i obradjuje mesto kriminalnog događanja, **SBSJB**, Beograd 1973, s. 106.
6. Kobe, P.: dr. Vladimir Bayer, Jugoslovansko krivično procesno pravo, **RKiK** 1972, št. 2, s. 119 do 124.
7. Majer, B.: **Osnove dialektičnega materializma**, ZŠ SRS, Ljubljana 1975, s. 70.
8. Marković, T.: **Suvremena tehnika istraživanja krivičnih djela**, Biblioteka učbenici, Zagreb 1972, s. 315—352.
9. Rus, V.: **Dialektika človeka, misli in sveta**, DZS, Ljubljana 1967, s. 394.
10. Schaff, A.: **Marksistična teorija resnice**, CZ, Ljubljana 1961, s. 239.
11. Vodinelić, V.: Verjetnost in gotovost v kazenskem postopku, **RKiK** 1970, t. 3, s. 160—170.
12. Vodinelić, V.: Kriminalistička obrada ubistva i težkih tjelesnih povreda, **SBSJB**, Beograd 1972, s. 213.
13. Vodinelić, V.: **Kriminalistika**, Savremena administracija, Beograd 1972, s. 208—233.
14. Vodinelić, V.: Razvojne stopnje identifikacijske troseološke ekspertize in načrtovanje verzij, **RKiK**, Ljubljana 1973, t. 1, s. 3—10.
15. Vodinelić, V.: Revidirani pojam uvidjanja — uvjet uspješne forenzične praktične djelatnosti, **JRKK** 1977, št. 3, s. 37—56.
16. Vodinelić, V.: Istina — jedan od osnovnih problema nauke o krivičnom postupku, **Naša zakonitost** 1978, s. 38—51.
17. Vodinelić, V.: Dokazivanje — jedini put utvrđivanja spornih činjenica u krivičnom postupku, **Naša zakonitost** 1978, št. 11—12, s. 31—53.
18. Vodinelić, V.: Novo shvaćanje uvidaja u krivičnoprocenoj nauci i kriminalistici, **Naša zakonitost** 1979, št. 9, s. 62—82.
19. Zupančič, B.: **Funkcija kontradiktornosti v kazenskem postopku**, **RKiK** 1980, št. 4, s. 261—273.

UDK 343.102

Some Points of Controversy Regarding Crime Scene Examination

Maver Darko, Research Assistant, Institute of Criminology, Ljubljana

There are various standpoints regarding the theoretical aspects of crime scene examination and its role in the presentation of evidence. The purpose of crime scene examination and of the whole criminal procedure is to establish the truth about a past incident. According to the author this truth is objective and absolute (however, it is neither an absolute, everlasting nor mathematical truth in a philosophical sense for it can not be applicable as such to criminal procedure) and limited to the legally relevant facts. These facts must be established with absolute certainty by a court.

Crime scene examination as an investigative deed does not present any particular source of knowledge. Although it facilitates, on the one hand, a direct perception of the facts it is, on the other, limited by perceptive capabilities of the investigator. Crime

scene examination is for a court a direct source of knowledge of the facts when it is performed by the court in the course of the main trial; otherwise it figures in the court in the form of a written record only as a piece of evidence.

In performing crime scene examination it is important to record as faithfully as possible all the facts which could be related to the committing of the criminal offence. Analysis of two written records about crime scene examination points to certain deficiencies which are in some way an expression of the mental processes of the investigator. All these questions should be given more attention in the future, as well as the validity and importance of each theoretical issue in actual practice should be verified.